

Ψυχική νόσος ή ψυχικό πάθος;

► Του **ΒΑΣΙΛΗ ΚΑΛΦΑ**

Ο ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΡΑΒΑΤΟΣ

είναι ομότιμος καθηγητής της ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, συνιδρυτής με τον αείμνηστο Θανάση Τζαβάρη του περιοδικού *Σύναψις*, το οποίο πλέον διευθύνει μόνος του. Στο τελευταίο του πολύτιμο βιβλίο αναζητεί στην ιστορία του ευρωπαϊκού πολιτισμού την καταγωγή της ψυχιατρικής θεωρίας και πρακτικής.

Ο Καραβάτος διαπιστώνει ότι, αφού η ψυχιατρική, ως αναγνωρισμένος κλάδος της ιατρικής, καθιερώνεται στις αρχές του 19ου αιώνα, είναι υπερβολικό να μιλά κανείς για αρχαία ψυχιατρική. Από την άλλη ωστόσο, η ψυχιατρική είναι εξ ορισμού η ιατρική της ψυχής, δηλαδή η ιατρική

που θεραπεύει τις ψυχικές νόσους, πράγμα που σημαίνει ότι οι ρίζες της πρέπει να αναζητηθούν σε πολύ παλαιότερες ιστορικές περιόδους, όταν ακριβώς συλλαμβάνεται για πρώτη φορά και αρχίζει να αναλύεται η έννοια της «ψυχικής νόσου». Για τον Καραβάτο η αρχή πρέπει να τοποθετηθεί στην ιπποκρατική πραγματεία *Περί ιεράς νόσου*, που γράφεται πιθανώς στα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ.

Ο προσδιορισμός μιας απαρχής στον ιστορικό χρόνο εμπεριέχει πάντοτε ένα στοιχείο αυθαίρεσης. Εδώ το ζητούμενο είναι να εντοπιστεί πότε γνωστά σε όλους φαινόμενα, όπως η τρέλα ή η επιληψία, προσεγγίζονται ως νοσήματα του ανθρώπινου οργανισμού και όχι ως θεοσταλτες επεμβάσεις που έρχονται

στον άνθρωπο από έξω. Σε αντίθεση με την προγενέστερη ποιητική παράδοση, ο ιπποκρατικός συγγραφέας θα αρνηθεί τον θεϊκό ή ιερό χαρακτήρα της επιληψίας, θα την αντιμετωπίσει όπως

οποιαδήποτε άλλη ασθένεια του οργανισμού και θα αποδώσει τελικά τα αίτια της σε βλάβες του εγκεφάλου. Στην ίδια γραμμή ερμηνείας, η ελληνιστική ιατρική θα καθιερώσει τον όρο «ψυχική νόσος» και θα επικριθεί για διαιρέσει την τρέλα σε είδη: στη *μανία*, στη *φρενίτιδα*, στη *μελαγχολία*. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για ψυχοπαθολογικά νοσήματα και οι αιτίες τους είναι για τους γιατρούς σωματικές.

Ο Καραβάτος προσπαθεί να γεφυρώσει το ιστορικό χάσμα ανάμεσα στον Ιπποκράτη και τον Γαληνό (πέντε ολόκληρους αιώνες) ανατρέχοντας στα σπαράγματα που διασώθηκαν από την εν πολλοίς χαμένη ιατρική παράδοση. Το υλικό του ωστόσο το αντλεί σχεδόν αποκλειστικά από τους φιλοσόφους, στα κείμενα των οποίων ο χρόνος φάνηκε λιγότερο αμείλικτος. Βλέπετε, η ιατρική, παρά την άμεση χρησιμότητά της (εν μέρει ίσως και γι' αυτό), δεν απέκτησε ποτέ στην ελληνική αρχαιότητα το καθεστώς της επιστήμης – έμεινε πάντοτε μια αξιοσέβαστη τέχνη. Οι φιλόσοφοι τη γνωρίζουν ως έναν βαθμό, τη χρησιμοποιούν συχνά ως παράδειγμα, δεν υιοθετούν όμως τις θεωρητικές της γενικεύσεις ούτε διαλέγονται μαζί της.

Τι είναι λοιπόν τελικά η *μανία*; Ψυχική νόσος ή ψυχικό πάθος; Και ποιος είναι αυτός που θα τη μελετήσει και ενδεχομένως θα τη θεραπεύσει; Ο γιατρός ή ο φιλόσοφος; Ο Καραβάτος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ύστερα από κάποια εποχή, κυρίως μετά την

υιοθέτηση του πλατωνικού δυϊσμού ψυχής και σώματος, οι φιλόσοφοι αντιμετώπιζον την τρέλα ως πάθος της ψυχής ενώ οι γιατροί ως νόσο του σώματος.

Η κατανομή αυτή των ρόλων πράγματι υπάρχει, αν και οι φιλόσοφοι μερικές φορές δείχνουν να προβληματίζονται. Ο Πλάτων στην *Πολιτεία* θα χαρακτηρίσει τη μανία (και την ερωτική μανία) ολέθριο ψυχικό πάθος, που καθορίζει πλήρως τη συμπεριφορά των ανήθικων τυραννικών ανθρώπων (571b-572c). Στον *Φαίδρο* ωστόσο θα διακρίνει ένα είδος «θείκης μανίας», τον πνευματικό έρωτα, και θα το αναδειξει ως αυθεντικό δρόμο για τη φιλοσοφία (245b). Στον *Τίμαιο* τέλος, δείχνει να μιλάει ως γιατρός όταν χαρακτηρίζει τη μανία «νόσο της ψυχής», που ανάγεται στη δυσλειτουργία των χυμών του σώματος, της χολής και του φλέγγματος (86b-87a). Κατά παρόμοιο αμφίσημο τρόπο, ο αριστοτελικός συγγραφέας του 30ού *Προβλήματος* θα αντιμετωπίσει τη μελαγχολία ως νόσο που οφείλεται στην κακή αναλογία της μέλανος χολής στον οργανισμό, θα ξεκινήσει όμως από τη θέση ότι όσοι διακρίνονται είτε στην ποίηση είτε στην πολιτική είτε στη φιλοσοφία είναι όλοι μελαγχολικοί (953a10 κ.ε.).

Θα πρόσθετα μάλιστα ότι, αν το θέμα μας είναι η μελέτη της τρέλας και των ψυχικών παθών στην ελληνική αρχαιότητα, ο καταμερισμός της εργασίας δεν θα πρέπει να περιοριστεί στους γιατρούς

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΡΑΒΑΤΟΣ

«Η ανάδυση της έννοιας «ψυχική νόσος» στον ευρωπαϊκό πολιτισμό»

Συναψις 15

Τόμος, 2017, σελ. 124

και στους φιλοσόφους, αλλά θα πρέπει να γίνει τριμερής. Εναν πολύ σημαντικό ρόλο σε αυτή την κατανομή έχει αναλάβει μια τρίτη κατηγορία συγγραφέων: οι ποιητές. Τα πάθη της ψυχής απασχολούν όντως τους φιλοσόφους, πολλές φορές περιγράφονται στα κείμενά τους με ιδιαίτερη διεισδυτικότητα, αλλά στο τέλος κατά βάση απωθούνται. Το δισασμένο ψυχικό άτομο, το άτομο που είναι έρμαιο των παθών του και αδυνατεί να τα υποτάξει, το θύμα του έρωτα και της μανίας, δεν έχει θέση στην ελληνική φιλοσοφική γραμματεία. Η Μήδεια, η Φαίδρα ή ο μανόμενος Αίας είναι πλάσματα του Ευριπίδη και του Σοφοκλή και είναι αποκλεισμένα από την πλατωνική πολιτεία, όπως άλλωστε αποκλεισμένοι είναι και οι επικίνδυνοι ποιητές, που τόλμησαν να τα φέρουν μπροστά μας.